

contemporary approaches to the definition of genre in scientific discourse, the specific features of modern English scientific discourse in its genre variety which depict language changes in the era of globalization, approaches to videolecture and its types definition. The study presents the characteristic of a videolecture as a genre of virtual scientific communication and defines its distinctive features as of a scientific English discourse genre. The study offers a genre portrait or a "genre portrait" of a videolecture. At the end of the article the conclusions are drawn and suggestions for future studies are expressed.

Key words: scientific English discourse, genre, cybergenre, variety of genres of scientific discourse, distinctive features, massive open online courses, videolecture

Стаття надійшла до редколегії
08.04.2015 р.

УДК 811.111'42'44

Валентина Ущина

Фрактальна природа суб'єктного позиціонування в англomовному дискурсі ризику

У статті розглянуто поняття позиції суб'єкта дискурсивної діяльності (англ. – *stance*, далі – *позиція СДД*, *станс*) у дискурсивному середовищі англomовної ситуації ризику. Теоретичним підґрунтям для вивчення такого складного дискурсивного явища, як позиціонування, слугувала методика фрактальної геометрії, яка уможливорює його розгляд у динамічному ключі, дає підставу говорити не просто про динамічну систему, а про цілісне творче середовище, у якому станс виявляється не структурою-ієрархією, а структурою-процесом. У рамках фрактальної парадигми позиція СДД трактується як фракталоподібна структура або когнітивно-дискурсивний конструкт, що репрезентує рекурентні й самоподібні конститuentи ідентичності як системи (фізичної, біологічної, соціальної, комунікативної, дискурсивної), що перебуває в процесі свого становлення та характеризується нестабільністю й хаотичністю, яка, проте, постійно еволюціонує до стійкого, упорядкованого цілого. Виявлено та проаналізовано мовні ресурси, що використовуються суб'єктами ситуації ризику для актуалізації епістемічного та афективного компонентів позиціонування як складників їх ситуативних ідентичностей.

Ключові слова: позиція суб'єкта дискурсивної діяльності, позиціонування, дискурс ризику, ідентичність, фрактальна динаміка, фракталоподібна структура, трикутник стансу, епістемічна позиція, афективна позиція.

У ХХІ ст. проблематика позиціонування (*stancetaking*) суб'єкта в дискурсі як механізму конструювання ним власної ідентичності стає досить актуальною в зарубіжних [7; 8; 9; 10; 11; 12; 15; 16; 17; 18; 22] та з'являється у вітчизняних лінгвістичних дослідженнях [3]. Було б, однак, несправедливим стверджувати, що це поняття зовсім нове в лінгвістиці. У різні часи його вивчали під різними термінологічними найменуваннями в різних ракурсах. Так, близькими за значенням до терміна «позиція суб'єкта дискурсивної діяльності» (*stance*) такі термінологічні одиниці, як *footing* (опора), *position* (позиція), *alignment* (узгодження), *evidentiality* (евіденційність), *appraisal*, *evaluation* (оцінка), *personal style* (персональний стиль), *intensity* (інтенсивність), *affect* (афект), *modality* (модальність), *perspective* (перспектива) й ін.

Усі ці поняття різномірні, але їх можна умовно об'єднати принаймні у дві групи: а) поняття, що виражають ставлення суб'єкта до предмета повідомлення (суб'єктивність, опора, евіденційність, оцінка, модальність, афект, інтенсивність, персональний стиль); б) поняття, які виражають ставлення суб'єкта до співрозмовника (-ів) (позиція, узгодження, самопозиціонування). Позиція суб'єкта дискурсивної діяльності – це дискурсивний конструкт, який об'єднує всі перераховані категорії і уможливує їх розгляд в соціальному контексті. Згідно з визначенням американського соціолінгвіста Дж. Дю Буа, станс – це «публічний акт соціальних акторів, який реалізується в діалозі за допомогою таких комунікативних засобів, як мова, жести й інші символічні форми, та за допомогою актуалізації якого

суб'єкти оцінюють об'єкти, позиціонують суб'єктів (у тому числі й себе) з урахуванням різноманітних соціокультурних факторів» [8, с. 173].

Мета й завдання дослідження. Суб'єктне позиціонування – різнопланова, багатогранна та мультимасштабна діяльність, у якій однаково важливі є принаймні два плани існування людини – біологічно-особистісний і суспільно-соціальний, урахування яких і є основною **метою** цього дослідження. Людина як біологічна істота (*homo sapiens*, або *homo loquens*) – це особливий організм із притаманними йому фізичними, фізіологічними, психологічними характеристиками, які, безперечно, впливають на поведінку людини в навколишньому середовищі. Другий план розгляду людини як суб'єкта дискурсивної діяльності пов'язаний із її розумінням як істоти соціальної, що існує в тісній взаємодії з тим соціумом, у якому перебуває. Відтак наше **завдання** полягає в тому, щоб запропонувати новий підхід до вивчення феномену позиції суб'єкта дискурсивної діяльності, яка, з одного боку, стосується інгерентної здатності й потреби людини як *homo loquens* висловити власні думки та вподобання, виразити емоції й почуття, описати свої знання та тлумачення стосовно тієї чи тієї проблеми. У цьому сенсі станс – це цілком зрозуміле й доступне спостереженню монособ'єктне явище, для вивчення якого достатньо чітко випрацьованого та добре відомого апарату функціональної лінгвістики. З іншого боку, позиція СДД постає як гнучке й нестабільне утворення, невловимість і мозаїчна природа якого, його всеохоплювальна динаміка, інтеракційність та полісуб'єктність розміщують це явище серед феноменів з префіксом «нео-» – неофункціоналізм, неоантропоцентризм, неоекспанаторність [1, с. 3].

Донині в лінгвістиці не запропоновано жодного надійного **методу** для розгляду таких складних синергетичних процесів, як позиціонування й конструювання ідентичності, продуктом і результатом яких є системи, що самоорганізуються та саморепродукуються. Тому для теоретичного обґрунтування механізмів виникнення ідентичності суб'єкта як продукту його серійно повторюваного позиціонування в дискурсі використано **теорію фракталів** Бенуа Мандельбро [20], котрий відкрив, що природні об'єкти в рамках тривимірного простору здійснюють геометричні процедури – ітерації та рекурсії, дроблячись на дрібні самоподібні частини. Згідно з Мандельбро, природні форми, на відміну від штучних, евклідових, не збігаються з простими формами ідеального світу, а творяться в складних і нескінченних фрактальних метаморфозах [20, с. 17]. В останні десятиліття поняття фрактальності втратило статус суто математичного й стало загальнонауковим, увійшовши до понятійно-термінологічного апарату теорії синергетичних систем, до яких належить і природна мова. Перенос фокусу уваги дослідників з математичного потенціалу фракталів на їх соціальну значущість ознаменовано усвідомленням можливості використання цієї теорії в практичній діяльності людини. В основі фракталу лежить поняття самототожності – подібності частини цілого на все ціле. Термін *фрактал* (від латин. *fractus* – розбитий, поділений) Б. Мандельбро увів у 1975 р. у своїй відомій праці «Фрактальна геометрія природи», трактуючи його як частину цілого, що структурно схожа на іншу частину або на все ціле [20, с. 19].

Те, що здається різним та унікальним, насправді виявляється схожим: уся хмара, наприклад, нагадує за структурою маленьку хмаринку, із яких вона складається. Так само ідентичність людини в цілому повторює свої окремі елементи – позиції, що займаються суб'єктами в різних ситуаціях спілкування, а позиціонування в термінах фрактальної геометрії – неперервна, мультимасштабна дискурсивна діяльність. «Життя, – стверджує У. Матуран, – це рекурсивне автопоетичне відтворення самого себе» [21, с. 78], а суб'єкт (як жива система), із погляду автопоезису, у своїй діяльності «зайнятий відтворенням кордонів – себе та світу» [4, с. 70]. Реконструкцію структури цієї діяльності взагалі та ідентичності зокрема можна провести через виявлення фрактальної структури позиціонування в дискурсі. Під фрактальністю структури ідентичності розуміють наявність постійного накопичення позицій СДД у ланцюгу позиціонування. Суб'єкт не лише конструює власні позиції, але й розрізняє позиції інших суб'єктів дискурсивних ситуацій, у яких перебуває.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Дискурсивним середовищем для дослідження особливостей формування позиції СДВ не випадково обрано **дискурс ризику**: сучасні дослідження ризику орієнтовані на виявлення ролі індивіда в (ре)конструкції смислів, пов'язаних із комунікацією в «суспільстві ризику» [6], як доволі часто соціологи називають сучасний глобалізований, інформатизований і мобільний світ.

Дискурс ризику виявляється у двох іпостасях – власне дискурс ризику (комунікативна взаємодія під час безпосереднього прийняття рішень у ситуації ризику) та дискурс про ризики (суб'єкти обговорюють ризики, перебуваючи не в ситуації ризику, а за її межами). Інакше кажучи, дискурс ризику – це спосіб мовлення **учасників** ситуації ризику (комунікативна ситуація) і **спостерігачів** за ситуацією ризику (метакомунікативна ситуація). Саме дискурсні ролі учасника й спостерігача визначальні для ідентичностей, які конструюються внаслідок позиціонування суб'єктів ризику в названих ситуаціях. У дискурсі ризику процес суб'єктного позиціонування набуває особливого значення та унікального розвитку, оскільки прийняте суб'єктом рішення щодо ризику фактично є результатом обраних ним позицій у дискурсивній взаємодії.

Вибір суб'єктом позиції в ситуації ризику здійснюється у вигляді підбору дискурсивних стратегій і мовних засобів, спрямованого на зменшення когнітивного дисонансу, який виступає як мотив дискурсивної діяльності в цій ситуації. В основі процесу прийняття рішення лежить екологічний принцип гомеостазу, згідно з яким дії (зокрема й дискурсивні) носія мови зумовлені прагненням до зменшення напруги, збереження стану внутрішньої рівноваги та гармонії із зовнішнім світом.

У нашому аналізі позиції СДД ґрунтуємося на припущенні про те, що фрактальний потенціал закладено в найрізноманітніших соціальних, когнітивних та прагматичних елементах стансу. Під фрактальним потенціалом розуміємо можливість тиражування позицій за допомогою процесів ітерації й рекуренції [20], де під ітерацією маємо на увазі постійне повторення схожих алгоритмів, а під рекуренцією – повторення, але з певними селекційними трансформаціями [13]. Теорія фракталів дає змогу пов'язати мікро-рівень персональної самоідентифікації окремого суб'єкта з макрорівнем колективної ідентифікації цілого соціуму, через інтеракційну міжсуб'єктну взаємоідентифікацію [14, с. 834]. Інакше кажучи, ідентичність суб'єкта формується в дискурсі та за допомогою дискурсу за фрактальним принципом самототожності, методом ітерацій і рекуренцій позицій-фракталів, якими заповнюється дискурсивний простір ситуації ризику.

Позиціонування можна розглядати аналогічно фракталу, оскільки структура кожного з його елементів виявляється по-своєму завершеною й своєрідною. Геометричні елементи позиціонування визначаються алгоритмами, що функціонують як одиниці складної діяльності людини в умовах дискурсивної ситуації. У термінах фрактальної геометрії це: а) алгоритм ітерації як повторення схожих покрокових стансо-виражальних і стансо-конструювальних дій; б) алгоритм рекуренції – повторення цих дій за колом (своєрідне «повернення»), з певними модифікаціями й трансформаціями.

Завдання (мета) суб'єкта позиціонування полягає в тому, щоб надати своїм власним поглядом і приватним смислом соціокультурної ваги, залучаючи до цього процесу інших людей. Позиція СДД – не лише вербалізована інформація стосовно точки зору, про яку повідомляється однією людиною іншій (-им), а певний конструкт, сформований психікою людини, результат роботи організму зі сприйняття та переробки зовнішніх стимулів.

Отже, якщо припустити, що позиція СДД – це фрактал, то його геометрія уможливило розкриття природи структурування ідентичності, яка вибудовується в процесі позиціонування. Використання евклідових форм (таких, як квадрат, коло чи трикутник) допускається для зображення неевклідових об'єктів, до яких належать фрактали [13]. Однією з найвідоміших спроб інтегрувати й уніфікувати попередні перспективи та напрями дослідження позиції суб'єкта дискурсивної діяльності став «трикутник стансу» Дж. Дю Буа (рис. 1.) [8], що в термінах нашого дослідження можна розглядати як «фракталоподібну» структуру – приблизне зображення фракталу, яке може використовуватися для калібрування й масштабування складних фрактальних структур [13].

Трикутник стансу – це геометрична модель, у якій візуально представлено взаємозв'язок між компонентами процесу позиціонування. Трикутник підкреслює діалогічність й інтерсуб'єктність процесу позиціонування, включаючи до нього не лише предмет висловлювання, а й обговорення суб'єктами позицій один одного. Дж. Дю Буа вважає, що позиція СДД, крім ставлення мовця до предмета мовлення, включає також і його ставлення до інших учасників комунікації: «Я оцінюю щось, – зазначає дослідник, – отже, я позиціную себе стосовно предмета моєї оцінки й, крім того, я зважаю на тебе, погоджуючись або не погоджуючись із твоєю думкою» [8, с. 163].

Інакше кажучи, позиція СДД – це одночасно суб'єктний та інтерсуб'єктний феномен. У трикутнику стансу доводиться необхідність урахування ролі всіх трьох взаємозалежних компонентів суб'єктного позиціонування в дискурсі: 1) суб'єкт₁ (суб'єкт, який безпосередньо займає позицію в

дискурсивній події, що аналізується); 2) суб'єкт₂ (суб'єкт, стосовно якого суб'єкт₁ займає свою позицію); 3) об'єкт позиціонування (предмет мовлення, на якого орієнтовані дії обох суб'єктів).

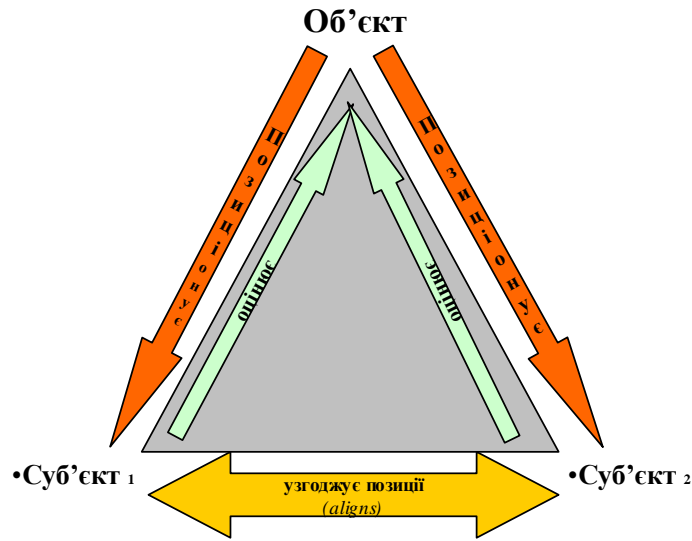

Рис. 1. Трикутник стансу Дж. Дю Буа

Під час позиціонування, згідно з наведеним вище трикутником стансу, ми одночасно виконуємо кілька паралельних дій (субактів), які є компонентами єдиного акту позиціонування (*stance-taking*):

- 1) субакт оцінювання (*evaluation, appraisal, assessment*);
- 2) субакт власне позиціонування (або субакт вибору позиції – *positioning*);
- 3) субакт узгодження (*alignment*).

«Оцінювання, – вважає Дж. Дю Буа, – це процес, під час якого суб'єкт орієнтує себе стосовно предмета (об'єкта) позиціонування й наділяє його певними якостями» [8, с. 143], маючи на увазі інгерентні характеристики об'єкта. На відміну від субакту оцінювання (*evaluation*), під часу субакту вибору позиції (*positioning*) суб'єкт сфокусований не на об'єкті, а на самому собі (*stance-taker*), тобто він обирає свою позицію стосовно об'єкта, яка обов'язково включає епістемічний (знання про об'єкт) та афективний (ставлення до нього) аспекти. Третім компонентом акту позиціонування є узгодження (*alignment*) – «акт калібрування стосунків між двома позиціями (*stances*), а отже між двома суб'єктами (*stance-takers*), які займають ці позиції» [8, с. 144]. Користуючись моделлю позиції суб'єкта дискурсивної діяльності Дж. Дю Буа, дослідникам цієї категорії вдається врахувати всі її аспекти (епістемічний, афективний, інтеракційний) і, відповідно, простежити процес позиціонування як комплексну дію, за допомогою якої індивіди конструюють свої ідентичності.

Проаналізуємо, скориставшись методикою трикутника Дж. Дю Буа, процес суб'єктного позиціонування на прикладі, узятому з фрагмента багатосерійного художнього фільму «Анатомія Грей» (*Grey's Anatomy*):

«*What are the risks?*»

«*As I said, this has never been done before on a beating heart.*»

«*Could I die? Could I die on the table?*»

«*That's possible.*»

«*Then there's hope.*»

Учасниками цієї мовленнєвої взаємодії, а отже й суб'єктами акту позиціонування, є безнадійно хворий чоловік разом із дружиною та команда хірургів, котра вирішила зробити йому досить ризиковану операцію на серці, яка раніше ніколи не проводилась «*on a beating heart*». Припустимо, що хворий чоловік – це суб'єкт₁ (одночасно він є і суб'єктом ризику), а один із лікарів – суб'єкт₂. **Предмет позиціонування** – хірургічне втручання, яке у випадку позитивних наслідків, продовжить життя суб'єкту, а у випадку невдачі – укоротить його.

Позиція, зайнята суб'єктом в мовленнєвій взаємодії, представленій у цьому фрагменті, складається з трьох симультанних дій, першу з яких у термінах трикутника Дю Буа назвемо **оцінюван-ням**, тобто аксіологічною орієнтацією суб'єкта стосовно предмета позиціонування. Ця дія відбувається одночасно з **вибором позиції**, тобто усвідомленням (і подальшою вербалізацією) суб'єктом свого ставлення до предмета розмови. **Епістемічний складник** суб'єктної позиції, що аналізується, виражений за допомогою серії запитань «*What are the risks?*» «*Could I die? Could I die on the table?*», що дає нам підставу зробити припущення про те, що суб'єкт₁ не володіє достатньою кількістю інформації, необхідної для того, щоб сформувати свою позицію стосовно ризику в цій ситуації.

Для цього суб'єкт звертається по допомогу до експерта – лікаря, епістемічний статус якого вищий, а відтак він може вплинути на рішення, що приймається суб'єктом ризику. Афективний аспект суб'єктного позиціонування доволі яскраво маркований невербально. Хоча повтор модального дієслова «*could*» та доповнення його уточнюючим «*die on the table*» також слугують маркером емоції хвилювання, яку відчуває хворий у цю відповідальну хвилину. Водночас паралельно з оцінюванням і вибором позиції відбувається субакт **узгодження** (*alignment*), тобто урахування позицій (уключаючи їх пропозиційний, епістемічний та афективний аспекти) інших суб'єктів цієї взаємодії. У цьому якраз і полягає **інтераційність** суб'єктного позиціонування: слова суб'єкта позиціонування «*Then there's hope*» відображають його реакцію на попередні дії або слова його співрозмовників («*That's possible*»), і він «допасовує» свою позицію, узгоджуючи її з позиціями інших суб'єктів. У фрагменті, що аналізується, мовець порушує всі афективно-епістемічні очікування лікарів щодо його позиції в ситуації ризику: замість того, щоб негативно сприйняти новину про можливу смерть у разі прийняття ризикованого рішення, він у ній побачив надію.

При зіткненні двох і більше позицій у розмові система ідентичностей може мінятися, оскільки підлягають змінам стосунки в діалогічному просторі. Наприклад, може з'явитися нова суб'єктна або другорядна позиція набуває більшого значення, виявляючись основною. Так, спочатку проаналізованого нами фрагмента суб'єктом₁ була сформована ідентичність безнадійно хворого авантюриста, який усе життя із задоволенням ішов на ризик. Але розмова з лікарями подарувала йому надію на одужання, водночас викликавши в нього когнітивний дисонанс, що спонукало до усвідомлення потреби знову приймати ризиковане рішення. Ідентичність, сконструйована суб'єктом у процесі його позиціонування в описаній дискурсивній ситуації – це ідентичність людини-авантюриста, яку більше лякає ризик фінансових проблем, пов'язаних з колишніми пригодами, аніж ризик смерті. Мовленнєва поведінка суб'єкта позиціонування перцептуально й фізично контекстуалізується середовищем, у якому відбувається інтерація. Ця залежність від контексту вирішально впливає на когнітивні процеси, які провокують новий стан навколишнього середовища, що, зі свого боку, веде до змін у подальшій поведінці всіх учасників комунікації.

Звертаючись до методики фрактального аналізу, ми ґрунтуємо наші припущення на тому, що «характерні конфігурації фрактальних форм, або їх паттерни, багаторазово повторюються, так що частини на будь-якому рівні за формою нагадують ціле» [2, с. 397]. Мається на увазі, що суб'єкт дискурсивної діяльності структурує свої позиції СДВ у схожих ситуаціях за подібним зразком. Кожна нова, зайнята ним позиція так чи інакше нагадує попередню, що, у підсумку, й складає його / її ідентичність. Так, евклідова геометрична фігура трикутник, використана нами для зображення процесу позиціонування – це до-фрактальна структура, яка при повторному накладанні з іншими схожими фігурами утворює уже неевклідову форму, наприклад «сніжинку Коха» (відома також як «зірка Коха» та «острів Коха» [5, с. 19]. Уявляючи станс у вигляді геометричної фігури типу трикутника, а ідентичність у формі сніжинки, що складається з позицій-трикутників, варто пам'ятати, що насправді фрактал не має чіткого геометричного образу – цілісного і ясного як форма евклідової геометрії. Фрактал – це не образ, не лінійний об'єкт, а **процес**, форма якого залежить від характеру ітерацій його компонентів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. При всьому розмаїтті позицій СДВ, які займаються суб'єктом-учасником у ситуації ризику, основні можливі ідентичності («ризикуючий / обережний»), що ним конструюються, задані фрактально – ітераціями епістемічних й афективних елементів позиціонування як прийняття складного рішення в умовах ризикованого вибору. Відбувається тиражування цих базових ознак у різних референтах / суб'єктах, ідентичностях, у різних «тілах» і «ролях». У своїй сукупності ідентичність виявляється зітканою з одних і тих самих, схожих

одна на одну самототожних позицій: «ризикуючі суб'єкти майже завжди впізнають один одного як брати й сестри, генетично прив'язані до бажання відчутти невідомість межі» [19, с. 159].

Фрактальні системи можуть стати підказкою для виходу зі складних ситуацій невизначеності, імовірності й необхідності вибору, якою якраз і є дискурсивна ситуація ризику. Специфіка прийняття рішень у сучасному суспільстві – суспільстві ризику, якому властивий високий рівень нестійкості та суперечливості, полягає в тому, що воно перебуває в стані надзвичайної мобільності свого розвитку, коли якісь поодинокі й, на перший погляд, неважливі суб'єктивні рішення та вчинки окремих особистостей можуть призводити до катастрофічних наслідків для цілих народів або й усього людства. У зв'язку з цим розробка теорії суб'єктного позиціонування в лінгвістиці як частина загальної теорії ідентичності й теорії прийняття рішень може зробити свій внесок у попередження небезпечної для сучасного світу тенденції потрапляння в пірву невпорядкованого хаосу.

Джерела та література

1. Воробьева О. П. Лингвистика сегодня: реинтерпретация эпистемы / О. П. Воробьева // Вісник КНЛУ. Серія : Філологія. – 2013. – Т. 16, № 2. – С. 41–47.
2. Жаботинская С. А. Принципы создания ономазиологических моделей и событийных схем в языке / С. А. Жаботинская // Горизонты современной лингвистики: традиции и новаторство : сб. в честь Е. С. Кубряковой. – М. : Яз. славян. культур, 2009. – С. 381–400.
3. Морозова О. І. Stance: позиція суб'єкта дискурсивної діяльності / О. І. Морозова // Вісн. Київ. нац. лінгвіст. ун-ту. Серія : Філологія. – 2011. – Т. 14, № 1. – С. 87–93.
4. Тарасенко В. В. Фрактальная семиотика / В. В. Тарасенко. – М. : ЛИБРОКОМ, 2009. – 232 с.
5. Addison P. Fractals and Chaos: an illustrated course / Paul S. Addison. – 1997. – 256 p.
6. Beck U. World Risk Society / U. Beck. – London : Polity Press, 1999. – 192 p.
7. Biber D. Styles of stance in English: Lexical and grammatical marking of evidentiality and affect / D. Biber, E. Finegan // Text 9. – 1989. – P. 93–124.
8. Du Bois J. The Stance Triangle / J. Bois du // Stancetaking in Discourse / ed. by R. Englebretson. – Amsterdam : John Benjamins, 2007. – P. 139–182.
9. Englebretson R. Stancetaking in Discourse: An Introduction / R. Englebretson // Stancetaking in Discourse: Subjectivity, Evaluation, Interaction / ed. by R. Englebretson. – Amsterdam : John Benjamins, 2007. – P. 1–25.
10. Hunston S. Evaluation in Text: Authorial Stance and the Construction of Discourse / S. Hunston, G. Thompson. – Oxford : Oxford University Press, 2000. – 225 p.
11. Irvine J. T. Stance in a Colonial Encounter: How Mr. Taylor Lost His Footing / Judith Irvine // Stance: Sociolinguistic Perspectives / ed. by A. Jaffe. – Oxford : OUP, 2009. – P. 53–71.
12. Jaffe A. Introduction: The Sociolinguistics of Stance / Alexandra Jaffe // Stance: Sociolinguistic Perspectives / ed. by A. Jaffe. – Oxford : OUP, 2009. – P. 3–28.
13. Jelinek H. Understanding fractal analysis? The case of fractal linguistics / Herbert F. Jelinek // European Conference on Complex Systems, 2005. – P. 15–18.
14. Jensen C. B. Infrastructural fractals: revisiting the micro–macro distinction in social theory // Society and Space. – Vol. 25 (5). – 2007. – P. 832–850.
15. Johnstone B. Stance, Style, and the Linguistic Individual / B. Johnstone // Stance: Sociolinguistic Perspectives / ed. by A. Jaffe. – Oxford : Oxford University Press, 2009. – P. 29–54.
16. Kärkkäinen E. Epistemic Stance in English Conversation: A Description of Its Interactional Functions, with a Focus on I Think / E. Kärkkäinen. – Amsterdam : John Benjamins, 2003. – 209 p.
17. Keisanen T. Stancetaking as an interactional activity. Challenging the prior speaker / T. Keisanen // Stancetaking in Discourse: Subjectivity, Evaluation, Interaction / ed. by R. Englebretson. – Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins, 2007. – P. 253–281.
18. Kiesling S. F. Style as Stance / S. F. Kiesling // Stance: Sociolinguistic Perspectives / ed. by A. Jaffe. – Oxford : OUP, 2009. – P. 171–194.
19. Lyng S. Edgework: The Sociology of Risk-Taking / Steven Lyng. – New York : Routledge, 2005. – 297 p.
20. Mandelbrot B. The Fractal Geometry of Nature / Benoit Mandelbrot. – San Francisco : W. H. Freeman and Company, 1982. – 468 p.
21. Maturana H. R. Biology of Language: The Epistemology of Reality / H. R. Maturana // Psychology and Biology of Language and Thought / ed. by G. Miller and E. Lenneberg. – New York : Academic Press, 1978. – P. 28–62.
22. Ochs E. Indexing gender / Elinor Ochs // Rethinking context / ed. by A. Duranti and Ch. Goodwin. – Cambridge : Cambridge University Press, 1993. – P. 335–358.

Джерела ілюстративного матеріалу

1. Grey's Anatomy. Season 10. Episode 6. – 18:02» – 19:31».

Ущина Валентина. Фрактальная природа субъектного позиционирования в англоязычном дискурсе риска. В статье рассматривается понятие позиции субъекта дискурсивной деятельности (англ. – *stance*, далее – *позиция СДД, станс*) в дискурсивной среде англоязычной ситуации риска. Теоретической основой для анализа такого сложного дискурсивного явления как позиционирование послужила методика фрактальной геометрии, которая позволяет его изучение в динамическом ключе, говоря о дискурсе не просто как о динамической системе, а как о целостной творческой среде, в которой станс выступает не структурой-иерархией, а структурой-процессом. В рамках фрактальной парадигмы позиция СДД трактуется как фракталообразная структура или когнитивно-дискурсивный конструкт, репрезентирующий рекуррентные и самоподобные конститuentы идентичности как системы (физической, биологической, социальной, коммуникативной, дискурсивной), находящейся в процессе своего становления и характеризующейся нестабильностью и хаотичностью, которая, однако, постоянно эволюционирует к стойкому, упорядоченному целому. Обнаружены и проанализованы языковые ресурсы, используемые субъектами ситуации риска для актуализации эпистемического и аффективного компонентов позиционирования как составных частей их ситуативных идентичностей.

Ключевые слова: позиция субъекта дискурсивной деятельности, позиционирование, дискурс риска, идентичность, фрактальная динамика, фракталообразная структура, треугольник станса, эпистемическая позиция, аффективная позиция.

Ushchyna Valentyna. The Fractal Nature of Stancetaking in the English Risk Discourse Situation. In this article the discourse stance is studied in the communicative conditions of the English risk discourse situation. Methodology of fractal geometry served a theoretical framework for analyzing this complicated and dynamic phenomenon. Such an approach permitted treating discourse not only as a dynamic system, but as a complex creative environment, in which stance is construed and manifested not as a hierarchical structure, but as a structure-process. In the fractal paradigm the stance is understood as a fractal-like structure or cognitive-discursive construct representing recurrent and self-similar constituents of identity as a physical, biological, social, communicative system, which is in the process of continuing changes. This system is characterized by instability and flexibility, which however tends to an integrated whole. This study determines and analyses the various language means used by the risk subjects to actualize the epistemic and affective stances, constituting their situational identities.

Key words: stance, stancetaking, risk discourse, identity, fractal dynamics, fractal-like structure, stance triangle, epistemic stance, affective stance.

Стаття надійшла до редколегії
08.04.2015 р.

УДК 811.111'06'42'38

Тетяна Яхонтова

Жанр наукового проекту: комунікативно-функціональні та структурно-семантичні характеристики

Статтю присвячено осмисленню місця наукового проекту у жанровому різноманітті сучасної науки та виявленню й аналізу його комунікативно-функціональних і структурно-семантичних характеристик. Дослідження здійснено у межах нового жанрознавчого напрямку – лінгвістичної генології наукової комунікації. Науковий проект – складник макрожанру «подання на грант» – міждискурсивного утворення, у якому перетинаються інституційно-діловий та науковий дискурси. Провідна функція проекту – персуазивно-промоційна, оскільки він комунікативно спрямований на те, щоб переконати рецензентів і грантодавців профінансувати пропонуване дослідження. Тексти наукових проектів складаються з п'яти або шести графічно виокремлених частин із підзаголовками, що охоплюють вісім функціонально-смыслових компонентів. Семантична структура і композиція наукових проектів вирізняються ригідністю, яка, проте, надає достатньо можливостей для успішної експліцитної та імпліцитної реалізації комунікативної спрямованості жанру.

Ключові слова: жанр, лінгвістична генологія, наукова комунікація, науковий проект, жанрова мета, жанрова гра, структурно-семантичні характеристики.

Постановка наукової проблеми та її значення. Жанр наукового проекту (англ. *research project*) відіграє надзвичайно важливу роль у сучасній англомовній науці, а саме у сфері просування